

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์เพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชน กรณีศึกษาพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สถาบันการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์” มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ

1. ศึกษาการทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะเพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนของพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง
2. เพื่อศึกษาการได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมะให้กับพุทธศาสนิกชนของพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง
3. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียงในการเผยแผ่ธรรมะ ของพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง

ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง จำนวน 4 รูป

สำหรับระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามแบบวัดผลครั้งเดียว (One – Shot Case Study) โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบคำถามด้วยตนเอง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างรวม 230 รูป ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. ข้อมูลส่วนบุคคล
2. การทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะเพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชน
3. การได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมะให้พุทธศาสนิกชน
4. การใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมะ
5. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

สรุปผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษาการทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์เพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชน กรณีศึกษาพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแพร่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สถาบันการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 230 รูป พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่บวชมาแล้วมากกว่า 9 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 51.70 โดยพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ศึกษาภาคเปรียญธรรม ในระดับเปรียญธรรม 1-3 คิดเป็นร้อยละ 40.00 และส่วนใหญ่ได้ศึกษาภาคธรรมศึกษา ในระดับธรรมะศึกษา ชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ 75.70 สำหรับการศึกษาทางโลก พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 33.00

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะเพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชน

จากการศึกษาการทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์เพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชน กรณีศึกษาพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแพร่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สถาบันการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 230 รูป พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า การเผยแพร่ธรรมะเพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน มีความสำคัญมาก ถือเป็นหน้าที่หลัก เพราะช่วยให้คนในสังคมเกิดความสงบร่มเย็น (พินทุภักข์) คิดเป็นร้อยละ 95.70 ในขณะที่ไม่มีพระสงฆ์รูปใดเลยที่มีความเห็นว่า การเผยแพร่ธรรมะเพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน มีความสำคัญไม่มาก เพราะต้องทำหน้าที่หลายอย่าง เช่น งานด้านวิชาการ งานบริหารวัด เป็นต้น พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแพร่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียงส่วนใหญ่ จะใช้เวลาในการทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 35.20 โดยส่วนใหญ่พระสงฆ์จะใช้เวลาในการเผยแพร่ธรรมะโดยการเทศน์บรรยายธรรม คิดเป็นร้อยละ 55.20 โดยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในสังคม คิดเป็นร้อยละ 51.70 ซึ่งปัญหาที่พบในการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ยุคปัจจุบัน คือ พระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรมะดีพอแต่ขาดทักษะและลีลาในการเผยแพร่น่าสนใจ คิดเป็นร้อยละ 46.09 ปัญหาที่พบรองลงมา คือ ความรู้เรื่องหลักธรรมะของพระสงฆ์มีไม่มากพอ ที่จะนำไปเผยแผ่ได้ คิดเป็นร้อยละ 23.04 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 การได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมะให้พุทธศาสนิกชน

จากการศึกษาการทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์เพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชน กรณีศึกษาพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสถาบันการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 230 รูป พบว่า ในภาพรวมของหัวข้อการบรรยาย พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมในระดับ มาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว พบว่า หัวข้อการบรรยายที่พระสงฆ์ได้รับความรู้เพิ่มจากเดิมมากที่สุด คือ หัวข้อการพูด การออกเสียงและการอ่านข่าวทางวิทยุกระจายเสียง โดยได้รับความรู้เพิ่มในระดับมาก ในขณะที่หัวข้อการบรรยายที่พระสงฆ์ได้รับความรู้เพิ่มจากเดิมน้อยที่สุด คือ หลักกฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบในงานสื่อสารมวลชน โดยได้รับความรู้เพิ่มจากเดิมในระดับปานกลาง เหตุผลสำคัญที่ผู้สมัครเข้ารับการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง คือ ต้องการหาความรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียง เป็นเครื่องมือเผยแผ่ธรรมะ คิดเป็นร้อยละ 83.50 ในขณะที่ปัญหาสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ส่วนใหญ่ คือ มีค่าใช้จ่ายมากในการซื้อเวลาจากสถานี หรือจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน คิดเป็นร้อยละ 35.20 ปัญหาที่พบบรองลงมา คือ ไม่มีความชำนาญในการจัดและผลิตรายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง คิดเป็นร้อยละ 25.70

ส่วนที่ 4 การใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมะ

จากการศึกษาการทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์เพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชน กรณีศึกษาพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสถาบันการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 230 รูป พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่นำความรู้จากการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียงมาใช้ประโยชน์โดยการนำความรู้ที่ได้มาใช้เผยแผ่ธรรมะผ่านทางสื่อวิทยุกระจายเสียง คิดเป็นร้อยละ 65.70 และพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้นำความรู้จากการอบรมไปมีส่วนช่วยในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 42.60 โดยพระสงฆ์ ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานวิทยุกระจายเสียง โดย เป็นนักจัดรายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง คิดเป็นร้อยละ 33.80

สำหรับการทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อต่าง ๆ ก่อนและหลังเข้ารับการอบรมหลักสูตร นักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง พบว่า ก่อนเข้ารับการอบรมหลักสูตรเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะโดยการเผยแผ่ธรรมะในลักษณะของการใช้สื่อบุคคล โดยการเทศน์ให้กับประชาชนที่เข้ามาทำบุญหรือทำพิธีกรรมทางศาสนา ภายในวัด คิดเป็นร้อยละ 40.20 ในขณะที่ หลังเข้ารับการอบรมหลักสูตรเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังคงทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะโดยการเผยแผ่ธรรมะในลักษณะของการใช้สื่อบุคคล โดยการเทศน์ให้กับประชาชนที่เข้ามา ทำบุญหรือทำพิธีกรรมทางศาสนา ภายในวัด มากที่สุดเช่นเดิม โดยมีจำนวนที่เพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว พบว่า สื่อที่พระสงฆ์นำมาใช้ในงานเผยแผ่ธรรมะหลังเข้ารับการอบรมหลักสูตรเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง มีจำนวนที่เพิ่มขึ้นทุกสื่อ โดยพระสงฆ์ได้ทำการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุชุมชนโดยการบรรยายธรรมะผ่านรายการทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุชุมชน เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 89 รูป รองลงมาพระสงฆ์ได้ทำการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต โดยการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการเผยแผ่ธรรมะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 21 รูป สำหรับพระสงฆ์ ที่ยังไม่มีโอกาสทำหน้าที่หรือมีประสบการณ์ในการเผยแผ่ธรรมะ มีจำนวนลดลง คือ จากเดิมก่อนเข้ารับการอบรมมีจำนวน 39 รูป หลังเข้ารับการอบรมมีจำนวนลดลง เหลือ 9 รูป

อภิปรายผลการศึกษา

ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

พระสงฆ์ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ส่วนใหญ่บวชมาแล้ว มากกว่า 9 พรรษา ส่วนใหญ่ได้ศึกษาในระดับปริญญาธรรม1-3สำหรับการศึกษาศาสนธรรมศึกษา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับธรรมะศึกษาชั้นเอก และการศึกษาทางโลก พระสงฆ์ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ซึ่งการที่พระสงฆ์ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาในระดับดังกล่าว มีส่วนช่วยให้พระสงฆ์เป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ ทฤษฎีเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวสาร (Source credibility) มาจากการค้นพบในการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสารในการสื่อสารเพื่อชักจูงใจ (Persuasive Communication) พบว่าผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูงจะมีความสามารถในการชักจูงมากกว่าผู้ที่มีความน่าเชื่อถือต่ำ ความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวสาร

หรือผู้ถ่ายทอดข่าวสาร ในแง่ที่ว่า น่าเชื่อถือหรือยอมรับได้มากน้อยเพียงใด สามารถประเมินได้จาก บุคลิกลักษณะของแหล่งข่าวสารที่รับรู้โดยผู้รับสาร 3 ประการหลัก¹ คือ

1. ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) พระสงฆ์ที่มีความประพฤติและความรู้ดีย่อมทำให้ประชาชนไว้วางใจ
2. ความเชี่ยวชาญสามารถ (Expertness) เป็นสิ่งที่พระสงฆ์ต้องแสวงหาจากการศึกษา และการเข้าอบรมเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ
3. ความคล่องแคล่วกระฉับกระเฉง (Dynamism) คือการมีชีวิตชีวา ตื่นตัว ว่องไว และไม่ทำตัวน่าเบื่อ เพราะหากพระสงฆ์ ปฏิบัติตนหรือทำการบรรยายธรรมแบบน่าเบื่อ ไม่มีชีวิตชีวา ย่อมสร้างศรัทธาไม่ได้

ซึ่งการที่พระสงฆ์ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษา เนื่องจากการกำหนดเกณฑ์ของผู้สมัครเข้ารับการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียงไว้ 3 ประการ คือ

1. เป็นพระภิกษุสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและได้รับการคัดเลือกให้เข้ารับการฝึกอบรมจากเจ้าคณะพระสังฆาธิการต้นสังกัด
2. เป็นเจ้าหน้าที่ หรือคณาจารย์ที่ดำเนินรายการวิทยุตามโครงการเผยแผ่ธรรมะของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. สามารถเข้ารับการฝึกอบรมตลอดโครงการ (15 วันทำการ)

นอกจากเกณฑ์ดังกล่าวผู้สมัครยังต้องผ่านการพิจารณาโดยการสอบสัมภาษณ์ จากคณะกรรมการจำนวน 3 ท่าน โดยมีคณะกรรมการจากทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2 ท่านและคณะกรรมการจากสถาบันการประชาสัมพันธ์ 1 ท่าน เพื่อทำการคัดเลือกผู้สมัคร ให้ได้เข้ารับการอบรม จำนวนรุ่นละประมาณ 40 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์ “จะพิจารณาจาก ทักษะการสื่อสาร ความมุ่งมั่นในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงประวัติการศึกษาและประสบการณ์ในการเผยแผ่ธรรมะ”² ซึ่งสอดคล้องกับ คุณลักษณะของผู้รับสารตามองค์ประกอบการสื่อสารของ

¹พระ จิระโสภณ, “ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการสื่อสาร, เล่ม 2, หน่วยที่ 11 (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545), น. 629-630.

²สัมภาษณ์ นิตยา แหลมหลวง, ผู้บริหารหลักสูตรการอบรม สถาบันการประชาสัมพันธ์, 12 มีนาคม 2550.

เบอร์โล³ ที่กล่าวถึงคุณลักษณะสำคัญขององค์ประกอบการสื่อสารแต่ละตัว ที่มีอิทธิพลทำให้การสื่อสารนั้นประสบผลสำเร็จหรือประสบผลล้มเหลว ดังนั้นการคัดเลือกผู้รับสาร(ผู้เข้าอบรม) ต้องคำนึงถึงคุณลักษณะ ดังนี้

1. ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) หมายถึง ความสามารถ ความชำนาญ ในการถอดรหัส (Decoder) อันได้แก่ ความสามารถในการอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความ ของผู้รับสาร เพื่อสามารถที่จะเก็บเกี่ยวความรู้จากการเข้าอบรมได้อย่างสมบูรณ์

2. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ประสบการณ์ของผู้รับสาร จากการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่อาจเป็นทั้งความรู้ในเชิงวิชาการหรือความรู้ในด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ธรรมะ

3. ทัศนคติ (Attitudes) หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็น ที่บอกถึงความ มุ่งมั่น และความสนใจต่อการเผยแพร่ธรรมะ เพราะ หากขาดความสนใจอย่างแท้จริงย่อมเกิดการ ปฏิเสธการรับข่าวสารต่าง ๆ จากผู้ส่งสาร(วิทยากรผู้บรรยาย)

4. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture System) ผู้รับสารเป็นบุคคล เช่นเดียวกันกับผู้ส่งสารหากอยู่ในระบบสังคม วัฒนธรรมเดียวกันย่อมมีผลต่อความรู้ ประสบการณ์ ความเข้าใจ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรม แต่หากอยู่ในระบบสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เช่น นับถือศาสนาอื่น ย่อมไม่มีผลต่อการเข้าอบรม ในเบื้องต้นจึงได้มีการกำหนดคุณสมบัติ ให้เป็น พระภิกษุสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือเป็นเจ้าหน้าที่ หรือคณาจารย์ที่ดำเนินรายการ วิทยุตามโครงการเผยแพร่ธรรมะของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่ที่แล้วมาก็ไม่ได้ ปิดกั้นหรือจำกัดกลุ่มผู้เข้าอบรมไว้ในส่วนของพระสงฆ์หรือเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเท่านั้น เพราะที่ผ่านมาก็มีผู้เข้าอบรมจากสถาบันต่าง ๆ เข้าร่วมมากมาย

จากข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ทำให้การรับความรู้ของพระสงฆ์ที่เข้าอบรม ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ในด้านพรรษาบวชที่แตกต่างกันและความรู้ ที่แตกต่างกันของพระสงฆ์ผู้เข้าอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ไม่มีผล แตกต่างต่อการได้รับความรู้จากการอบรมนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง สอดคล้องกับ การให้สัมภาษณ์ของพระมหาบุญเกิด กตเวที กล่าวว่า “ส่วนมากผู้เข้าอบรมก็จบปริญญากันมาทั้งนั้น ทำให้สามารถเข้าใจการบรรยายภาคทฤษฎีได้ดี”

สรุปการอภิปรายผลข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ผู้เข้ารับการอบรม หลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ส่วนใหญ่บวชมาแล้วมากกว่า 9 พรรษา มีความ

³กิตติมา สุรสนธิ. ความรู้ทางการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542, น. 69-73.

รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมในระดับเปรียญธรรม 1-3 ธรรมะศึกษาชั้นเอก และจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ซึ่งทำให้ทักษะในการสื่อสาร ความรู้ ทักษะคิด ระบบสังคมและวัฒนธรรมของพระสงฆ์ผู้เข้าอบรมไม่แตกต่างกันมาก และพร้อมที่จะรับความรู้จากการเข้าอบรม

การทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะเพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชน

พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียงส่วนใหญ่ มีทัศนคติต่อการเผยแผ่ธรรมะว่า มีความสำคัญมาก ถือเป็นหน้าที่หลัก เพราะช่วยให้คนในสังคมเกิดความสงบร่มเย็น (พันทุกข์) พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงใช้เวลาในการทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะทุกวัน โดยการเทศน์บรรยายธรรม และ วิถีการสนทนาธรรม (พูดคุย) มุ่งเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ บำรุง สุขพรรณ ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ศีลธรรมต่อประชาชนทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย” พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ชอบเนื้อหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การครองเรือน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของสื่อมวลชนในการจัดเกล้าสังคมทั้ง 4 ประการ ได้แก่

1. สอนบทบาทให้กับสมาชิกในสังคม เช่น การมีบทบาทเป็นพ่อแม่ มีหน้าที่อย่างไร และเป็นครูอาจารย์ มีหน้าที่อย่างไร เป็นต้น
2. สร้างค่านิยมและทัศนคติให้กับสมาชิกในสังคม
3. กำหนดบรรทัดฐานของสมาชิกในสังคม
4. สอนวิถีการใช้ชีวิตให้กับสมาชิกในสังคม

ซึ่งบทบาททั้ง 4 ประการนี้ เป็นเรื่องใกล้ตัวเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สามารถนำหลักธรรมะทางพุทธศาสนามาช่วยในการอบรมบ่มเพาะเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้พุทธศาสนิกชนได้

สำหรับปัญหาที่พบในการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ยุคปัจจุบัน คือ พระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องหลักธรรมะดีพอแต่ขาดทักษะและลีลาในการเผยแผ่ที่น่าสนใจ ย่อมทำให้การถ่ายทอดความรู้นั้นไม่ได้รับความสนใจ พระพัฒนกิจลักษณะ จิรวาทุโธ กล่าวว่า “การเผยแผ่ของพระแต่ละรูปก็มีรูปแบบที่แตกต่างกัน บางครั้งก็ถูกใจญาติโยมกลุ่มหนึ่งแต่ก็อาจไม่ถูกใจญาติโยมบางกลุ่ม หลักวิธีการต่าง ๆ ก็ต่างกันไป บางครั้งการเผยแผ่แบบโลดโผนเกินไปก็ทำให้พระผู้ใหญ่ด้วยกันก็อาจจะ

ผลการวิจัยยังพบปัญหาอีกประการของการทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ที่มีความรู้เรื่องหลักธรรมะไม่มากพอ สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงปัญหาในการเผยแผ่ธรรมะว่า

พระเณรมากมายหรือจะว่าส่วนใหญ่ก็ได้ ไม่รู้ธรรมวินัย ไม่รู้ว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไร หากมีการจัดระเบียบเกี่ยวพันให้พระเณรได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยจนมั่นใจได้ว่าพระเณรเหล่านั้นจะเจริญงอกงามในศีล สมาธิ ปัญญา ก็จะสอนประชาชนให้รู้เข้าใจประพฤติปฏิบัติใน ทาน ศีล ภาวนา ดำเนินชีวิตให้ดีงาม และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมได้⁶

การที่พระสงฆ์มีความรู้ในหลักธรรมะไม่มากพอย่อมทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่ในการเผยแผ่ศาสนาได้หรือ อาจทำให้การทำหน้าที่เผยแผ่ไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้หรืออาจเป็นการทำให้เกิดความเข้าใจผิดไปได้ สอดคล้องกับ ทฤษฎีหน้าที่นิยมในการสื่อสารมวลชน (Functionalisms) ซึ่ง “หน้าที่” เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการอยู่ 3 ลักษณะคือ หากตอบสนองได้ถูกต้อง ก็เป็นการทำหน้าที่ ตอบสนองไม่ถูกต้อง ก็เป็นการไม่ทำหน้าที่ และถ้าตอบสนองผิดจากที่ต้องการ ก็เป็นการทำหน้าที่ผิดไป โดยอธิบายได้ดังนี้

1. การทำหน้าที่ (function) ของระบบสื่อสารมวลชนหากทำให้ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มหรือสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ หรือภัยอันตรายที่จะมาข่มขู่ได้ เช่น การรายงานข่าววันสำคัญทางพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ คือ สังคมเมืองออกมาทำบุญ เวียนเทียนและฟังธรรมได้ ไม่มัวไปหลงอยู่แต่สถานบันเทิง ก็ถือว่าสื่อได้ทำหน้าที่อย่างดี
2. การไม่ทำหน้าที่ (dysfunction) คือ เมื่อใดก็ตามที่กิจกรรมของสื่อที่ตั้งเป้าหมายไว้ไม่ก่อให้เกิดผลใด ๆ ขึ้นมาเลย เช่น การรณรงค์ต่อต้านการโฆษณา เหล้า เบียร์ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จก็เท่ากับว่าเป็น “การไม่ทำหน้าที่”
3. การทำหน้าที่ผิดไป (malfunction) คือ การที่สื่อมวลชนจะไม่ทำหน้าที่ตามที่คาดหวังแล้วก็ยังทำหน้าที่ผิดไป จากที่ควรจะเป็นอีกด้วยเช่น การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนมาทำบุญที่วัดเพื่อสร้างโบสถ์ สร้างศาลา โดยมีวัดอุดมคงคแสงให้เป็นทีระลึก แต่ประชาชนกับมุ่งที่จะมาหาซื้อวัตถุมงคลเพื่อไปเก็งกำไร ไม่ได้คิดถึงการทำบุญ เรียกว่าประชาชนตอบสนองผิดไปจากที่ต้องการถือว่าเป็น “การทำหน้าที่ผิดไป” ของสื่อมวลชน

⁶พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา แก่นธรรมเพื่อชีวิต (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สี่ตะวัน จำกัด, 2547), น. 4.

สรุปผลอภิปรายการทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะของ พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรม จะให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ธรรมะมาก และใช้เวลาในการเผยแพร่ธรรมทุกวัน โดยการเทศน์บรรยายธรรม และพูดคุยโดยเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในสังคม ซึ่งปัญหาที่พบคือการขาดทักษะและลีลาในการเผยแพร่ที่น่าสนใจ รวมทั้ง ความรู้เรื่องหลักธรรมะมีไม่มากพอ จึงทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่ในการเผยแพร่ธรรมะได้หรือทำไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้เรียกว่าการไม่ทำหน้าที่ หรือบางครั้งอาจทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจผิดไปได้ เรียกว่าการทำหน้าที่ผิดไป

การได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแพร่ธรรมะให้พุทธศาสนิกชน

ภาพรวมของพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแพร่ธรรมะทางวิทยุ กระจายเสียง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมในระดับมาก โดยเฉพาะหัวข้อการพูด การออกเสียงและการอ่านข่าวทางวิทยุกระจายเสียง การปรับปรุงเสียง และ หลักการใช้ภาษาไทยทางวิทยุกระจายเสียง เนื่องจากการอบรมหลักสูตรนักเผยแพร่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ได้ส่งผู้เข้าอบรม สอบใบผู้ประกาศจากทางกรมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างมาตรฐานให้กับพระสงฆ์นักเผยแพร่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ซึ่งจากเดิม ถูกมองว่าไม่มีมาตรฐาน พูดชัดบ้างไม่ชัดบ้างทำให้ญาติโยมไม่เข้าใจเนื้อหาที่บรรยายพระมหาตวัน สิริธมฺโม กล่าวว่า

เดิมทีเดียวการที่พระมาจัดรายการวิทยุ ก็ไม่ได้มีกฎเกณฑ์อะไรเป็นพิเศษ ซึ่งต่างจากฆราวาส หากจะเข้ามาเป็นผู้จัดรายการวิทยุก็ต้องมีการสอบใบผู้ประกาศให้ได้ก่อน ซึ่งถือว่าเป็นการกำหนดมาตรฐานให้กับผู้ที่จะมาทำหน้าที่ จึงคิดว่าเป็นโอกาสของพระนักเผยแผ่ที่จะได้เข้ามาอบรมในหลักสูตรนี้แล้ว ก็จัดให้มีการสอบใบผู้ประกาศไปด้วยเพื่อสร้างมาตรฐานให้กับพระสงฆ์เอง⁷

ซึ่งการใช้เสียงในการสื่อสารทางวิทยุกระจายเสียงถือว่ามีความสำคัญเพราะสื่อวิทยุกระจายเสียงจัดเป็น สื่อเย็น (Cool Media) ซึ่งไม่มีภาพประกอบผู้ฟังจึงต้องใช้ความพยายามในการรับรู้และต้องมีความตั้งใจติดตามฟังเพื่อสร้างจินตนาการร่วมไปด้วย ดังนั้นการใช้เสียงจึงถือว่ามีความสำคัญมากเพราะต้องมีความชัดเจน แม้แต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ให้ความสำคัญกับการใช้เสียงในการเผยแผ่ธรรมะจนได้รับการยกย่องว่า “พระสุระเสียงที่เปล่งก้องออกจากพระโอษฐ์

⁷สัมภาษณ์ พระมหาตวัน สิริธมฺโม, รองผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 7 มีนาคม 2550.

ของพระสมณโคตมนั้น ประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการ คือ แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พลา ซึ่ง และกังวาน”

เหตุผลสำคัญที่พระสงฆ์สมควรเข้ารับการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุ กระจายเสียงเป็นเพราะต้องการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์กับสื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเป็นเครื่องมือเผยแผ่ธรรมะ พระมหาตวัน สิริธมฺโม กล่าวว่า “แม้พระสงฆ์จะมีการศึกษามีความรู้ดีเพียงใด แต่การใช้สื่อวิทยุก็ยังถือเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องเรียนรู้” สำหรับพระสงฆ์ที่ได้รับความรู้จากการอบรมแต่ยังไม่มีโอกาสในการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมะก็ยังนำความรู้ไปใช้ในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่ออื่น ๆ ได้ รวมทั้งสื่อบุคคล เช่น การเทศน์ การบรรยายธรรม ให้กับญาติโยมฟังได้ พระพัฒน์ลักษณ์ จิรวฑฺฒโน กล่าวว่า

การเผยแผ่แบบเดิม ๆ มักจะมีประเด็นกว้าง ๆ ทำให้คนที่ฟังบางทีฟังผ่านๆไป เพราะการที่ฟังอะไรหลาย ๆ เรื่อง มันไม่ทำให้เกิดการสะกิดใจ เพราะฟังจบแล้วก็จะไม่รู้ว่าที่ฟังจบไปมีสาระสำคัญอยู่ส่วนใด เพราะพระท่านก็จะพูดไปเลย แต่จากการอบรมทำให้เราสามารถกำหนดรูปแบบ กำหนดประเด็น กำหนดเนื้อหาที่จะสอน ญาติโยม ทำให้เรื่องที่จะพูดมีความชัดเจน ไม่วกไปวนมา ไม่กว้างเกินไป ผู้ที่ได้ฟังเมื่อฟังแล้วก็จะเข้าใจได้ง่ายขึ้น⁸

จึงถือว่าความรู้ที่ได้รับจากการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียงยังเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่ธรรมะนอกเหนือจากการเผยแผ่ผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงอีกด้วย

สรุปผลอภิปรายการได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมะให้พุทธศาสนิกชนของพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุ กระจายเสียง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมในระดับมาก โดยเฉพาะหัวข้อการพูดภาษาไทย และการออกเสียง ทำให้ผู้เข้าอบรมสามารถเข้าสอบใบผู้ประกาศจากทางกรมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างมาตรฐานให้กับพระสงฆ์นักเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียงได้ ซึ่งจากเดิม ถูkmองว่าไม่มีมาตรฐานในการใช้ภาษาและเสียงในการสื่อสาร โดยเฉพาะวิทยุกระจายเสียง จัดเป็นสื่อเย็นที่ไม่มีภาพ มีแต่ใช้เสียงเท่านั้นที่ทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการร่วมไปกับเสียงที่ได้ยิน ซึ่งแม้แต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ให้ความสำคัญกับเสียงในการเผยแผ่ธรรมะจนได้รับการยกย่องว่า “พระสุระเสียงที่เปล่งก้องออกจากพระโอษฐ์ของพระสมณโคตมนั้น ประกอบด้วยคุณลักษณะ 8 ประการ คือ แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พลา ซึ่ง และกังวาน” และเหตุผลสำคัญที่พระสงฆ์สมควรเข้ารับการอบรม

⁸สัมภาษณ์ พระพัฒน์ลักษณ์ จิรวฑฺฒโน, ครูสอนธรรมะ วัดปากน้ำฝั่งใต้, 7 มีนาคม

หลักสูตรนักเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียงเป็นเพราะต้องการนำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเป็นเครื่องมือเผยแผ่ธรรมะ แม้ว่าพระสงฆ์จะมีการศึกษามีความรู้ดีเพียงใด แต่การใช้สื่อวิทยุก็ยังถือเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องเรียนรู้ ซึ่งความรู้ที่ได้จากการอบรมก็นำมาช่วยในงานเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่ออื่น ๆ ได้อีกด้วย ไม่จำกัดเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียง

การใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมะ

พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ส่วนใหญ่ได้นำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ธรรมะผ่านทางสื่อวิทยุกระจายเสียงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยพระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นนักจัดรายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง เพราะสื่อวิทยุช่วยเผยแผ่ธรรมะไปสู่ประชาชนจำนวนมากได้ พระมหาบุญเกิด กตเวที กล่าวว่า

พระสงฆ์ที่เป็นนักพูดนักบรรยายหรือนักเทศน์ สามารถที่จะทำการสื่อสารครั้งเดียวแต่ทำให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิผลมหาศาล ซึ่งแต่ก่อนนั้นถ้าพูดก็อาจจะอยู่แค่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ว่าปัจจุบันนี้สื่อวิทยุคนฟังมีจำนวนหลายหมื่นคน สื่อทีวีหลายแสนคน ทำให้ปัจจุบันพูดดีแล้วก็มีอุปกรณ์ช่วยกระจายเผยแผ่ไปให้กว้างขวาง⁹

สอดคล้องกับ งานวิจัยของพระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโก) “ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหนราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี” ผลการศึกษา พบว่า พระเทพสิงหนราจารย์ (จรัญ จิตฺตมฺโม) โดยการเผยแผ่ประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่งเพราะได้ดำเนินการตามเทคนิคและรูปแบบการสื่อสารตามแนวพุทธ โดยนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทป วีดีโอ หนังสือ และสื่อสารมวลชนอื่น ๆ เข้ามาช่วยในงานเผยแผ่ธรรมะสำหรับผู้ที่ไม่เคยหรือยังไม่มีโอกาสเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงก็นำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่ออื่น ๆ ได้

การทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ ก่อนและหลังเข้ารับการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง พบว่า ก่อนเข้ารับการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะโดยการเผยแผ่ธรรมะในลักษณะการใช้

⁹สัมภาษณ์ พระมหาบุญเกิด กตเวที , หัวหน้าฝ่ายวางแผนและพัฒนาสำนักงานบริหารสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม, 27 เมษายน 2550.

สื่อบุคคล โดยการเทศน์ให้กับประชาชนที่เข้ามาทำบุญหรือทำพิธีกรรมทางศาสนาภายในวัด ขณะที่หลังเข้ารับการอบรมพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังคงทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะโดยใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก แต่มีการใช้สื่อมวลชนเพื่อเผยแผ่ธรรมะเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุชุมชนมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากที่สุด แต่พระสงฆ์ที่ได้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่ยังคงใช้การเผยแผ่ธรรมะโดยสื่อบุคคลเป็นจำนวนมากกว่า เพราะสามารถทำได้สะดวกเลือกเวลาและสถานที่ได้ พระมหาบุญเกิด กตเวที กล่าวว่า “นอกจากจะบรรยายธรรมะผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง ก็ยังเทศน์ประจำเดือนให้กับญาติโยมที่เข้ามาทำบุญในวัด และเป็นอาจารย์บรรยายพิเศษให้กับนักศึกษาธรรมนิเทศน์” และพระมหาพิชิต ฐริปัญโญ กล่าวว่า “สำหรับวันสำคัญทางศาสนาที่ต้องบรรยายธรรมที่ท้องสนามหลวง” พระพัฒนจิตถัมภ์ จิรวฑูโธ กล่าวว่า “ มีการสอนพระธรรมให้กับพระบวชใหม่ และก็สนทนาธรรมกับญาติโยมที่เข้ามาทำบุญหรือเข้ามาขอคำปรึกษาเมื่อเขามีปัญหา มีความทุกข์ ก็จะอาศัยหลักธรรมชี้แจงให้เข้าใจ” แม้ว่าสื่อมวลชนอย่างวิทยุกระจายเสียงจะมีประโยชน์และมีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับตัวบุคคลเป็นสำคัญ พระมหาชวน สิริธมฺโม กล่าวว่า “ โดยธรรมชาติประชาชนจะยึดติดที่ตัวบุคคลหรือพระสงฆ์ที่ตนศรัทธา” ซึ่งสอดคล้อง กับทฤษฎีการไหลสองทอดของชาวสาร (The Two-Step Flow Theory) โดยมีข้อสมมติฐานจากการศึกษาของ ลาซาร์สเฟลด์ (Paul F. Lazarsfeld) ที่เมืองอิลรี เมื่อปี ค.ศ.1940 ที่ว่า ชาวสารที่สื่อมวลชนส่งไปยังผู้รับสารไม่สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้ทั้งหมด แต่จะผ่านการถ่ายทอดจากบุคคลที่เรียกว่าผู้นำความคิดเห็น (opinion leader) ไปยังผู้ที่ไม่ได้เปิดรับสื่อ หรือกลุ่มที่เปิดรับสื่อน้อย ซึ่งมักตัดสินใจโดยพึ่งพาความเห็นจากกลุ่มผู้นำความคิดเห็นเป็นสำคัญ

พระสงฆ์ในฐานะผู้นำด้านจิตใจของประชาชนจำเป็นจะต้องรักษาและสร้างแรงศรัทธาให้เกิดกับผู้รับสาร พระสงฆ์จึงต้องสร้างคุณสมบัติในการเป็นผู้นำความคิดเห็น (opinion leader) คือ

1. ปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับนับถือของคนในสังคม
2. หมั่นเข้าร่วมประชุมสงฆ์เพื่อศึกษาหาความรู้
3. เปิดรับสื่อให้มากกว่าคนอื่นในอดีตพระสงฆ์ได้ชื่อว่าเป็นพหูสูตร เพราะนอกจากจะได้อ่านจากพระไตรปิฎกมาแล้ว ยังได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ มากมายจากญาติโยมที่มาจากหลายสารทิศด้วย
4. เปิดหูเปิดตาสู่โลกภายนอกมากกว่าเพราะแม้แต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงเดินทางจนทั่วทั้งชมพูทวีปเพื่อประกาศพระศาสนามาแล้ว และ
5. ต้องมีความกระตือรือร้นในการเผยแผ่ธรรมะสู่สังคมให้มากกว่าอย่าคิดว่าธุระไม่ใช่เมื่อพระสงฆ์เป็นเสมือนผู้นำความคิดเห็นของคนในสังคม การจะทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะเพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนก็จะมีประสิทธิภาพมากตามไปด้วย

สรุปผลอภิปรายการใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแพร่ธรรมะ ของ พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง สามารถบรรยายหรือ เทศน์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมหาศาล เพราะสื่อวิทยุมีคนฟังเป็นจำนวนมาก สำหรับพระสงฆ์เมื่อได้เข้ารับการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียงแล้ว ได้ทำ หน้าที่เผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อต่าง ๆ มากขึ้น แต่พระสงฆ์ที่ได้รับการอบรมส่วนใหญ่ก็ยังคงใช้การเผยแผ่ธรรมะโดยสื่อบุคคลมากกว่าการเผยแพร่ผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง และสื่อมวลชนอื่นๆ ซึ่งโดย ธรรมชาติประชาชนจะยึดติดที่ตัวบุคคลหรือพระสงฆ์ที่ตนศรัทธาซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการไหล สองทอดของข่าวสาร ที่ผู้รับสารต้องพึ่งพาความคิดเห็นจากผู้นำความคิดเห็น เพื่อการตัดสินใจ พระสงฆ์ในฐานะผู้นำด้านจิตใจของประชาชนจำเป็นจะต้องรักษาและสร้างแรงศรัทธาให้เกิดขึ้นกับผู้รับสาร พระสงฆ์จึงต้องสร้างคุณสมบัติในการเป็นผู้นำความคิดเห็น คือ ปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับ นับถือของคนในสังคม หมั่นศึกษาหาความรู้ และต้องมีความกระตือรือร้นในการเผยแพร่ธรรมะสู่ สังคมเพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้กับพุทธศาสนิกชน

สรุปการอภิปรายผลการวิจัยที่ได้ศึกษามาแล้วทั้ง 4 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง
2. ข้อมูลการทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะเพื่ออบรมบ่มเพาะศีลธรรมให้พุทธศาสนิกชน
3. การได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแพร่ธรรมะให้

พุทธศาสนิกชน

4. การใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแพร่ธรรมะ พอสรุปได้ดังนี้

การทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทาง วิทยุกระจายเสียง ส่วนใหญ่บวชมาแล้ว มากกว่า 9 พรรษา โดยได้ศึกษาในระดับปริยญชรธรรม 1-3 และส่วนใหญ่ได้ศึกษาในระดับธรรมะศึกษาชั้นเอก สำหรับการศึกษาทางโลก พระสงฆ์ส่วนใหญ่ จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี พระสงฆ์ส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า การเผยแพร่ธรรมะเพื่ออบรมบ่ม เพาะศีลธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน มีความสำคัญมาก ถือเป็นหน้าที่หลัก เพราะช่วยให้คนในสังคม เกิดความสงบร่มเย็น (พ้นทุกข์) ส่วนใหญ่ จะใช้เวลาในการทำหน้าที่เผยแพร่ธรรมะทุกวัน โดยส่วน ใหญ่ จะใช้การเผยแพร่ธรรมโดยการเทศน์บรรยายธรรม มุ่งเน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ของคนในสังคม ซึ่งปัญหาที่พบในการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ยุคปัจจุบัน คือ พระสงฆ์ที่มี ความรู้ในเรื่องหลักธรรมะดีพอแต่ขาดทักษะและลีลาในการเผยแผ่ที่น่าสนใจ

ในภาพรวมของหัวข้อการบรรยาย พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะ ทางวิทยุกระจายเสียง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมในระดับมาก โดยหัวข้อการพูด การออกเสียง และการอ่านข่าวทางวิทยุกระจายเสียง ได้รับความรู้เพิ่มในระดับมากที่สุด ในขณะที่หัวข้อการ

บรรยายที่พระสงฆ์ได้รับความรู้เพิ่มจากเดิมน้อยที่สุด คือ หลักกฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบในงานสื่อสารมวลชน โดยได้รับความรู้เพิ่มจากเดิมในระดับปานกลาง

เหตุผลสำคัญที่ผู้สมัครเข้ารับการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง คือ ต้องการหาความรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียง เป็นเครื่องมือเผยแผ่ธรรมะ ในขณะที่ปัญหาสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ส่วนใหญ่คือ มีค่าใช้จ่ายมากในการซื้อเวลาจากสถานี หรือจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน แต่ไม่มีความชำนาญในการจัดและผลิตรายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง พระสงฆ์ส่วนใหญ่นำความรู้จากการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียงมาใช้ประโยชน์โดยการนำความรู้ที่ได้มาใช้เผยแผ่ธรรมะผ่านทางสื่อวิทยุกระจายเสียง ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยพระสงฆ์ส่วนใหญ่ เป็นนักจัดรายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ซึ่งก่อนเข้ารับการอบรมหลักสูตรเผยแผ่รายการธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะโดยการเผยแผ่ธรรมะในลักษณะของการใช้สื่อบุคคล โดยการเทศน์ให้กับประชาชนที่เข้ามาทำบุญหรือทำพิธีกรรมทางศาสนาภายในวัด ในขณะที่ หลังเข้ารับการอบรม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ทำการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุชุมชน โดยการบรรยายธรรมะผ่านรายการทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุชุมชน เพิ่มขึ้นมากที่สุด แต่โดยภาพรวมจำนวนพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังคงเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อบุคคลเป็นหลักเพราะมีความสะดวก

ข้อจำกัดการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการเก็บข้อมูลจากประชากร (พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง) ทั้งหมดจำนวน 367 รูป โดยวิธีการส่งแบบสอบถามไปรษณีย์เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้สามารถทำการติดต่อกับประชากร (พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง) ทั้งหมดได้เพียง 324 รูป จึงได้จัดส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 324 ชุด และกลุ่มตัวอย่างได้ทำการตอบแบบสอบถามโดยสมบูรณ์และส่งกลับมาจำนวน 230 ชุด ส่วนที่เหลืออีก 94 ชุดเป็นแบบสอบถามที่ไม่ได้รับการตอบที่สมบูรณ์และไม่ได้ส่งกลับมา จึงทำให้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพียง 230 รูป ซึ่งผู้วิจัยได้ขอคำปรึกษาจากคณะอาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาแล้วว่าน่าจะเป็นจำนวนเพียงพอที่จะทำให้ผลวิจัยสมบูรณ์ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาได้ ขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง เพิ่มเติมอีกจำนวน 4 รูป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง

1. การเผยแผ่ธรรมะ ถือเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามองอยู่มาได้ทุกวันนี้เพราะการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ในอดีต ทุกวันนี้มีสื่อมากมายให้เลือกใช้ พระสงฆ์จึงควรใช้โอกาสที่ดีนี้ นำหลักธรรมเผยแผ่ออกไปสู่ประชาชน โดยอาศัยสื่อสารมวลชนให้มาก แต่ทั้งนี้การที่พระสงฆ์จะมีกำลังเพียงพอในการใช้สื่อต่าง ๆ ก็ต้องอาศัยการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ที่สำคัญที่สุดคือ คณะสงฆ์โดยเฉพาะพระสังฆาธิการ พระผู้ใหญ่ในพื้นที่ต้องให้ความสำคัญในการใช้สื่อวิทยุเผยแผ่ธรรมะให้มากกว่านี้ ควรมีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการและออกเป็นประกาศให้เห็นถึงความสำคัญของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง และให้มีหน่วยงานติดตามประเมินผลเป็นระยะ ทั้งจากผู้ฟังและผู้นำเสนอรายการ เพราะการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงควรเลือกเนื้อหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวเกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน โดยเลือกช่วงเวลาให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง

2. การอบรมภาคทฤษฎี ผู้เข้าอบรมต้องการให้เพิ่มเนื้อหาในการประยุกต์ วิธีการเขียนบท และรูปแบบรายการวิทยุให้เป็นธรรมะมากขึ้นกว่าเดิม เพราะที่ผ่านมาแม้ว่าจะเชิญวิทยากรที่มีชื่อเสียงและมีประสบการณ์ในด้านวิทยุกระจายเสียงหรือนักจัดรายการวิทยุประเภทรายการข่าว รายการเพลงโดยตรงมาทำการบรรยายแต่วิทยากรก็ยังไม่ได้ผสมผสานงานวิทยุให้เข้ากับการเผยแผ่ธรรมะเท่าที่ควร ผู้เข้ารับการอบรมจึงยังไม่เห็นตัวอย่างจากการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแผ่ธรรมะอย่างเป็นรูปธรรม

3. การอบรมภาคปฏิบัติ ผู้เข้าอบรมมีข้อเสนอแนะให้เพิ่มการอบรมภาคปฏิบัติให้มากขึ้น เนื่องจาก ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มีพื้นฐานความรู้พอที่จะศึกษาภาคทฤษฎีให้เข้าใจได้แต่ ก็ไม่อาจจะเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งถ้าไม่ได้ลงปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องของขั้นตอนการออกอากาศและการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการผลิตรายการ เช่น การบันทึกเสียง และการตัดต่อ เป็นต้น

4. เครื่องมือและอุปกรณ์ ที่สำคัญสำหรับการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงยังมีไม่เพียงกับจำนวนผู้เข้าอบรมที่จะได้ศึกษาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง เช่น ห้องบันทึกเสียง ห้องส่ง อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการศึกษา เป็นต้น ซึ่งผู้เข้าอบรมได้เสนอแนะให้มีการจัดหาเพิ่มเพื่อเป็นประโยชน์กับการอบรม

สรุปได้ว่าข้อเสนอแนะด้านหลักสูตรควรเน้นการเขียนบทความจากธรรมชาติให้มากและควรเน้นภาคปฏิบัติด้านเทคนิค ด้านการบันทึกเสียง การตัดต่อเสียง เพื่อความชัดเจนในการสร้างความเข้าใจจนสามารถนำความรู้ที่ได้มาผลิตเป็นรายการวิทยุให้สามารถออกอากาศได้สมบูรณ์ การฝึกอบรมควรจัดหาอุปกรณ์ให้การสนับสนุนภาคปฏิบัติให้มากกว่านี้ เพราะเมื่ออุปกรณ์มีน้อยทำให้ได้รับความรู้แบบย่อ ๆ ไม่เพียงพอที่จะนำไปใช้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสถาบันประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ แต่ปัจจุบันได้มีการจัดอบรมพระสงฆ์ในหลักสูตรอื่นที่เกี่ยวกับการทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะอีกด้วย ดังนั้น จึงน่าจะมีการดำเนินการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในหลักสูตรที่เปิดอบรม
2. ควรมีการวิจัยแบบติดตามผลและประเมินผล เพื่อศึกษาสถานภาพและพัฒนาการของพระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรนักเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ทั้งทางด้านตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร เพื่อวัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการสื่อสาร จากการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง